

ทำมือคำศัพท์ผลไม้ในภาษามือไทยแต่ละภูมิภาค: การวิเคราะห์ไอคอน

ณรัช วรรณจิรากร¹

ศิริพร ปัญญาเมธีกุล²

Received 20 January 2023

Revised 23 April 2023

Published 1 May 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทำมือคำศัพท์ผลไม้ในภาษามือไทยใน 4 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยใช้แนวคิดเรื่องของไอคอนของ Rogers (1989) และเก็บข้อมูลจากทำมือคำศัพท์ผลไม้ 50 ชนิด ผลการวิเคราะห์พบว่าคนหูหนวกสื่อสารทำมือคำศัพท์ผลไม้โดยใช้ไอคอนที่มีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่อ้างถึง รวมถึงใช้ไอคอนตัวอย่าง และไอคอนสมมติ การประกอบสร้างทำมือคำศัพท์ผลไม้มาจากทำมือหลัก คือ 1) รูปทรง 2) วิธีรับประทาน 3) ลักษณะเฉพาะ 4) สี 5) รสชาติ โดยรูปทรงพบในตำแหน่งแรกมากที่สุด ซึ่งก็คือ ไอคอนคล้าย อย่างไรก็ตาม ไอคอนคล้ายไม่ได้ปรากฏตามลำดับ จากผลการวิเคราะห์พบการประกอบสร้างร่วมกับไอคอนตัวอย่างและไอคอนสมมติ ซึ่งเปรียบเหมือนคำขยายและสื่อด้วยการใช้ลักษณะเด่นที่แตกต่างกันของผลไม้แต่ละชนิด เพื่อสร้างความแตกต่างของผลไม้ เช่น ขนุนมียางเหนียวเงา มีขน สตรอว์เบอร์รีมีเม็ดเล็ก ๆ ที่ผลของสตรอว์เบอร์รี เป็นต้น

คำสำคัญ: ภาษามือ ไอคอน สัญลักษณ์ คนหูหนวก

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล: narach.war@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาศาสตร์ในการสื่อสารดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: siripomp@g.swu.ac.th

Hand Signs for Fruits Vocabulary in Thai Sign Language in Each Region: An Analysis of Icons

Narach Warachjirakorn³

Siriporn Panyametheekul⁴

Abstract

This article aims to examine the hand gestures used to depict fruits in four different regions of Thailand in Thai Sign Language. The study used Rogers' (1989) concept of iconicity and gathered data from 50 fruit vocabulary gestures. The research discovered that the deaf community utilized hand gestures that resembled the object they represented, these icons included both exemplar and arbitrary icons. The primary elements of the hand gestures used were: shape, method of consumption, notable features, color, and taste. However, the study found that similar icons were not used alone but combined with other icons, such as exemplars and arbitrary, to convey different characteristics of each fruit. These characteristics were used to differentiate between fruits, for example, jackfruit had gummy gum, rambutan had pubescent hair, and strawberries had small granules.

Keywords: sign language, icons, signs, deaf person

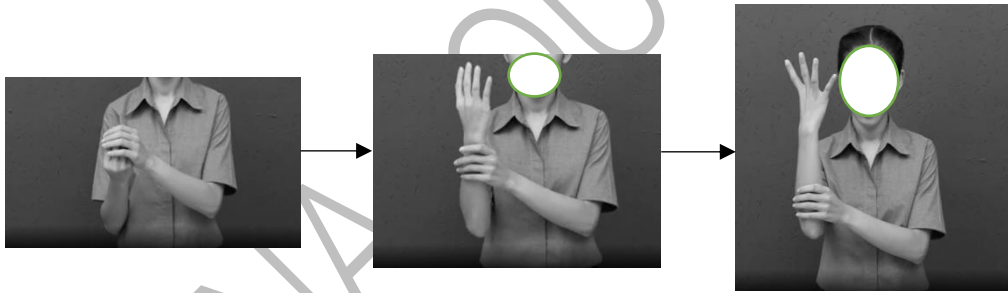
³ Master's student, Linguistics Section, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, e-mail: narach.war@gmail.com

⁴ Associate Professor, Ph.D., Linguistics in Digital Communication Section, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, e-mail: siripomp@g.swu.ac.th

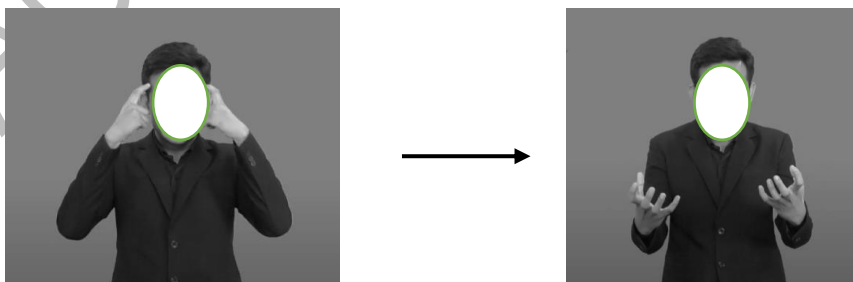
บทนำ

ภาษามือสามารถจัดเป็น 2 ประเภทหลัก (สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย, 2533; กรมสามัญศึกษา, 2547 และจิตประภา ศรีอ่อน, 2550) คือ 1) ภาษามือธรรมชาติ หมายถึง ภาษามือที่คนหูหนวกใช้ในครอบครัวหรือสังคมที่มีขนาดเล็ก เป็นการเลียนแบบท่าทางธรรมชาติและมีการสอดแทรกขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนาเข้ามาในภาษามือธรรมชาติ และ 2) ภาษามือประดิษฐ์ หมายถึง ภาษามือที่เกิดจากการผสมกันระหว่างภาษามือธรรมชาติและการสะกดนิ้วมือ รวมถึงการเลียนแบบภาษามือจากต่างประเทศ ซึ่งภาษามือประดิษฐ์เกิดจากการเรียนรู้ผ่านการสอนจากครูหรือผู้ปกครอง เพื่อให้มีท่ามือที่เพียงพอในการสื่อความหมายและได้รับการยอมรับจากคนหูหนวก

ภาษามือธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดจากการตกลงและยอมรับร่วมกันในวงแคบ เป็นการเลียนแบบท่าทาง ลักษณะทางธรรมชาติที่มีการสอดแทรกวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และอื่น ๆ ซึ่งต่างจากภาษามือประดิษฐ์ที่เป็นการพัฒนาต่อยอดมาจากภาษามือธรรมชาติผ่านการใช้การสะกดนิ้วมือหรือการเลียนแบบภาษามือจากต่างประเทศ ดังภาพ 1 (ตัวอย่างภาษามือธรรมชาติ) และภาพ 2 (ตัวอย่างภาษามือประดิษฐ์)

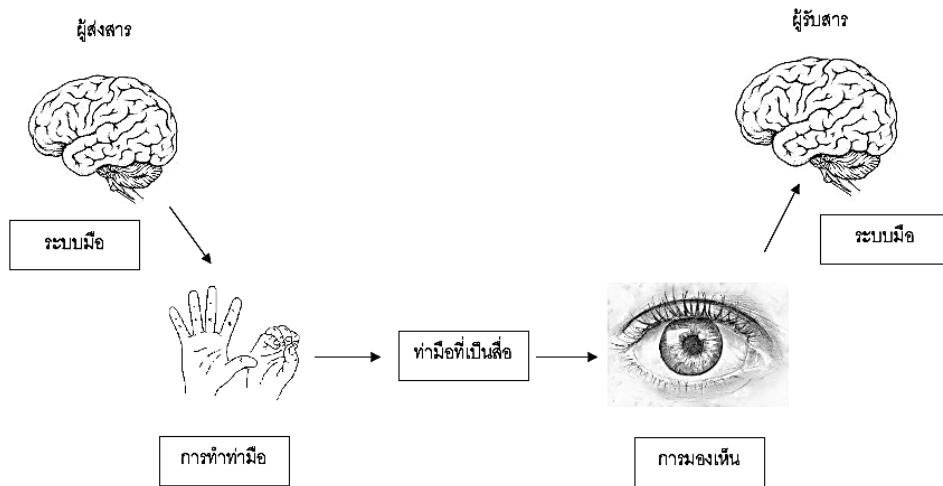
ภาพที่ 1 ท่ามือ “ต้นไม้” (พจนานุกรมภาษามือไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2560)

ภาพที่ 2 ท่ามือ “กังวล” (ศูนย์บริการถ่ายทอดการสื่อสารแห่งประเทศไทย, 2564)

ภาษามือไทยถูกคิดค้นและประดิษฐ์ครั้งแรกโดยคุณหญิงกมลมา ไกรฤกษ์ (2496) โดยดัดแปลงมาจากภาษามืออเมริกันและยึดหลักทางสัทศาสตร์ระหว่างภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพยัญชนะและสระในภาษาไทยที่มีการออกเสียงเหมือนหรือคล้ายกับพยัญชนะภาษาอังกฤษจะมีการสะกดนี้ไว้เหมือนกัน เช่น ตัวอักษร ล กับ L ตัวอักษร ฮ กับ H ตัวอักษร ม กับ M ตัวอักษร น กับ N เป็นต้น และหรือตัวอักษรไทย 1 ตัวเท่ากับตัวอักษรภาษาอังกฤษ 2 ตัว เช่น ตัวอักษร ง ตรงกับเสียง NG ในภาษาอังกฤษ ดังนั้น ท่ามือพยัญชนะ ง ในภาษาไทยมีท่ามือนิ้วพยัญชนะ N และ G รวมกัน เป็นต้น

ภาษามือเป็นภาษาสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินหรือคนหูหนวก เป็นภาษาที่คนหูหนวกใช้ในการสื่อสารไปยังผู้รับสาร โดยภาษามือเป็นภาษาที่มีความซับซ้อนเช่นเดียวกับภาษาพูดและภาษาเขียน มีใช้ในหลายประเทศ เช่น ภาษามืออเมริกัน ภาษามือจีน และภาษามือไทย เป็นต้น โดยภาษามือสามารถเทียบได้กับระบบเสียงในภาษาพูด และการมองเห็นเทียบได้กับหูที่ใช้ในการรับสาร

ภาพที่ 3 กระบวนการสื่อสารด้วยท่ามือ (Denes & Pinson, 1973)

(ดัดแปลงโดยจิรภา นิวัตพันธุ์ และอภิสิทธิ์ ธรรมทวิธิกุล, 2548, หน้า 25)

จากการศึกษางานวิจัยภาษามือในประเทศไทยซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก โดยพบงานวิจัยของวิชาติ บุรณะประเสริฐสุข (2547) ศึกษาเรื่องภาษาและการรับรู้ผ่านการแสดงความเปรียบของคนตาบอดคนหูหนวก และคนปกติ โดยศึกษาเปรียบเทียบการเชื่อมโยงทางความหมาย (semantic network) ระหว่างคำภายในคลังคำศัพท์ ผลการวิจัยสำหรับคนหูหนวกพบว่า คนหูหนวกประสบปัญหาการเชื่อมโยงคำในโครงสร้างและคำกริยาคุณศัพท์ในการสร้างความเปรียบ ส่วนงานวิจัย ปกป้อง เพชรโสม (2555) ศึกษาภาษามือไทย โดยทำการศึกษารื่องการตั้งชื่อ 76 จังหวัดในภาษามือไทย โดยเปรียบเทียบโครงสร้างและวิธีที่ใช้ในการตั้งชื่อจังหวัดระหว่างสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยกับโรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนโรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆมีท่ามือสอดคล้องกับท่ามือของสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย และการแปรของท่ามือในแบบต่าง ๆ มีโครงสร้างของคำและพยางค์เช่นเดียวกับภาษาพูด จากการทบทวนงานวิจัยต่าง ๆ ส่วนใหญ่พิจารณาเรื่องคำ โครงสร้างของภาษามือ ซึ่งมีได้ค้นหาคำตอบในการประกอบสร้างท่ามือ เนื่องจากผู้วิจัยสังเกตเห็นความคล้ายในการประกอบสร้างท่ามือเป็นจำนวนในภาษามือไทย เช่น จากการศึกษาพบว่าภาษามือเป็นภาษาธรรมชาติที่เกิดจากการเลียนแบบสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น ท่ามือ “ต้นไม้” ในภาพที่ 1 ในการศึกษาสัญณะของ Peirce (1935) จัดเป็นไอคอน (icon) คือ มีความคล้ายกับสิ่งที่อ้างอิง (referent) อย่างไรก็ตาม ภาษามือเช่นเดียวกับภาษาพูดหรือภาษาเขียนที่มีทั้งคำที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม จึงทำให้มีท่ามือที่สื่อคำเป็นนามธรรมดังภาพที่ 2 ท่ามือ “กังวล” ซึ่งท่ามือที่ประกอบสร้างแตกต่างจากท่ามือน้ำไม้ที่มีความคล้ายกับรูปทรงของต้นไม้ ส่วนท่ามือ “กังวล” สื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ส่งสาร

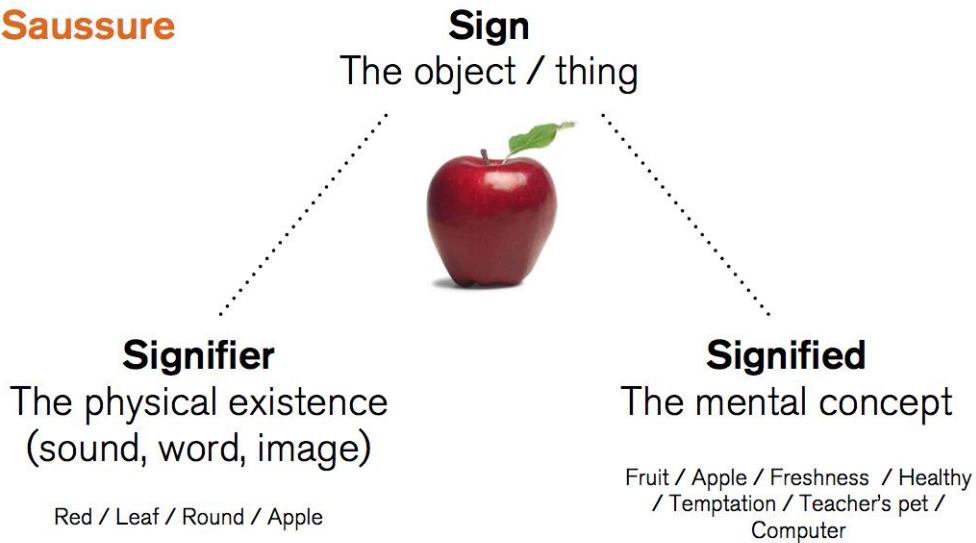
จากการศึกษาที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยสนใจว่าท่ามือที่ประกอบสร้างในภาษามือสื่อสัญณะเป็นอย่างไร มีการเลียนแบบ หรือสื่อความหมายจากอะไร ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์คำศัพท์ผลไม้ เนื่องจากผลไม้เป็นสิ่งที่ใกล้ตัวทุกคน คือ คนที่ได้ยินเสียงปกติ และคนหูหนวก คือ คนที่ไม่ได้ยินเสียงใด ๆ ผลไม้เป็นสิ่งที่อยู่ในวิถีการกินของทุกคนจึงเป็นสิ่งที่เข้าถึงง่ายและจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อใช้ในการสื่อสาร ผู้วิจัยวิเคราะห์คำศัพท์ผลไม้ใน 4 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์ไอคอนของ Rogers (1989) ซึ่งแบ่งประเภทของไอคอน (icons) หรือรูปที่ปรากฏของสัญณะ (signifier) ออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ไอคอนคล้าย (resemblance icons) หมายถึง สัญณะที่มีความเหมือนกับสิ่งที่อ้างอิง (referent หรือ real world objects) 2) ไอคอนตัวอย่าง (exemplar icons) หมายถึง สัญณะที่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่อ้างอิง 3) ไอคอนสัญลักษณ์ (symbolic icons) หมายถึง สัญณะที่ต้องอาศัยการตีความมีความเป็นนามธรรม และ 4) ไอคอนสมมติ (arbitrary icons) หมายถึง สัญณะไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่อ้างอิง ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ต้องเรียนรู้จากสังคม

สัญณะ

de Saussure (1959) กล่าวว่าสัญณะ (sign) เป็นหน่วยพื้นฐานของความหมาย ประกอบด้วย 2 ส่วน (ดังภาพประกอบ 4) ได้แก่

1. รูปที่ปรากฏของสัญณะ (signifier) หมายถึง รูปที่สามารถเป็นได้ทั้งคำ เสียง ตัวอักษรเขียน การแสดงสีหน้า รวมถึงท่ามือในภาษามือ เป็นต้น
2. ความหมายของสัญณะ (signified) หมายถึง มโนทัศน์หรือความคิดที่ใช้ในการสื่อถึงสิ่งที่อ้างอิง เช่น มโนทัศน์ของกิ่ง ก้าน ใบ ลำต้น ผล สื่อถึง “ต้นไม้” เป็นต้น

Saussure

ภาพที่ 4 คำว่า “แอปเปิ้ล” ตามแนวคิดของ de Saussure

(de Saussure, 1972 อ้างถึงใน Harris, 2013)

ส่วนในการศึกษาสัญณะของ Peirce (1935) โดยแบ่งรูปที่ปรากฏของสัญณะที่ de Saussure อธิบายไว้ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ไอคอน (icon) เป็นสัญณะที่มีลักษณะหรือองค์ประกอบที่มีความคล้ายคลึงหรือเหมือนกับสิ่งที่อ้างถึงมากที่สุด สามารถตีความอย่างตรงไปตรงมา ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้อย่างง่ายและชัดเจน เช่น ภาพเสมือนจริง ภาพวาด รูปถ่าย รูปปั้น เป็นต้น
2. สัญณะบ่งชี้ (index) เป็นสัญณะที่เชื่อมโยงกันอย่างมีเหตุและมีผลที่สอดคล้องกัน เช่น แสงแดด จัดบ่งชี้ถึงอากาศร้อน หิมะบ่งชี้ถึงสภาพอากาศหนาว เป็นต้น
3. สัญณะลักษณะ (symbol) เป็นสัญณะไม่สามารถถอดรหัสได้โดยตรง ไม่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่อ้างถึง ต้องอาศัยการตีความ ซึ่งเกิดจากการตกลงร่วมกันในสังคมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน เช่น ศัพท์บัญญัติในแต่ละภาษา เป็นต้น

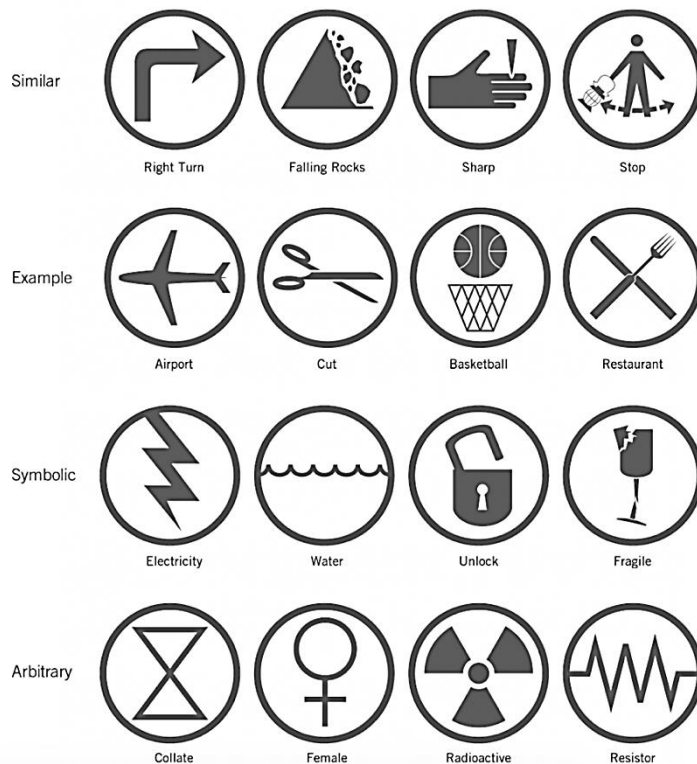
ต่อมา Rogers (1989) พัฒนาแนวความคิดต่อจาก de Saussure และ Peirce และแบ่งประเภทของรูปที่ปรากฏของสัญณะออกเป็น 4 ประเภท โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ไอคอนคล้าย หมายถึง สัญณะที่มีความเหมือนกับสิ่งที่อ้างถึง สามารถเข้าใจได้ง่ายไม่มีความซับซ้อน เช่น รูปปั้นที่มีลักษณะคล้ายหรือเหมือนกับคน เป็นต้น
2. ไอคอนตัวอย่าง หมายถึง สัญณะที่เป็นตัวแทนหรือตัวอย่าง โดยดึงองค์ประกอบที่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่อ้างถึง เช่น การจุดพลุเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลอง รูปภาพมีดและส้อมสื่อถึงร้านอาหาร เครื่องบินสื่อถึงสนามบิน เป็นต้น

3. ไอคอนสัญลักษณ์ หมายถึง สัญลักษณ์ที่ต้องอาศัยการตีความ เป็นการสื่อความหมายในสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น แก้วไวน์มีรอยแตกสื่อถึงความเปราะบางของสิ่งที่อ้างอิง เส้นคลื่นสื่อถึงน้ำหรือทะเล เป็นต้น

4. ไอคอนสมมติ หมายถึง สัญลักษณ์ไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่อ้างอิง ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ต้องเรียนรู้จากสังคม เช่น ตัวอักษรที่แต่ละภาษาประดิษฐ์ขึ้นเอง-ห้วงกะโหลก หมายถึง อันตราย สัญลักษณ์ผู้ขายกับผู้หญิง เป็นต้น

ไอคอนทั้ง 4 ประเภทตามแนวคิดของ Rogers (1989) เป็นการจำแนกประเภทของไอคอนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอย่างชัดเจน งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้การวิเคราะห์ที่ไอคอนของ Rogers อย่างไรก็ตาม ไอคอนสามารถตีความและสามารถเข้าใจได้ ต้องอาศัยการตีความหรือการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หรือจากสังคมวัฒนธรรมช่วยในการอธิบายความหมาย

ภาพที่ 5 ตัวอย่างไอคอนทั้ง 4 ประเภทตามแนวคิดของ Rogers

(Lidwell, Holden, & Butler, 2003)

ทั้งนี้ Rogers (1989) อธิบายถึงข้อดีและข้อเสียของสัญลักษณ์ โดยข้อดีของสัญลักษณ์สามารถแบ่งออกเป็น 4 ข้อ คือ 1) สัญลักษณ์มีความเป็นสากล การใช้สัญลักษณ์เพียงอย่างเดียวสามารถสื่อสารได้ในหลากหลายพื้นที่ เช่น รูปพื้นเพ็องในคอมพิวเตอร์ หมายถึง การตั้งค่า เป็นต้น 2) สัญลักษณ์มีความสั้นกะทัดรัด สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็ว สามารถเข้าใจได้ง่าย เช่น ภาพกีฬาแต่ละชนิดในการแข่งขันโอลิมปิก เป็นต้น 3) สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับ การใช้สัญลักษณ์ในการสื่อ

ความหมายเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับจากสังคม เช่น ไอคอนรูปนกสีฟ้าสื่อถึงแอปพลิเคชันทวิตเตอร์ (twitter) เป็นต้น และ 4) สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ง่าย สามารถสื่อสารได้ง่ายกว่าภาษาพูดหรือภาษาเขียน

ส่วนข้อเสียของสัญลักษณ์ สัญลักษณ์บางประเภทเป็นสัญลักษณ์ที่มีการคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้และทำความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งหากผู้รับสารไม่เข้าใจในสัญลักษณ์ อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสิ่งที่สัญลักษณ์สื่อออกไป เช่น ไอคอนในแอปพลิเคชันของโปรแกรมในโทรศัพท์มือถือ ไอคอนยี่ห้อรถยนต์ เช่น โตโยต้า ชูบารุ เป็นต้น

จากการศึกษาสรุปได้ว่าไอคอนคล้ายของ Rogers (1989) เทียบได้กับไอคอนของ Peirce (1868) ในขณะที่ไอคอนตัวอย่างและไอคอนสัญลักษณ์ของ Rogers สามารถเทียบได้กับสัญลักษณ์บ่งชี้ของ Peirce โดย Rogers นำแนวคิดเหล่านี้มาขยายออกเป็น 2 ประเภทย่อย เพื่อให้สามารถอธิบายสัญลักษณ์ที่เป็นนามธรรมได้ชัดเจนขึ้น และสุดท้าย ไอคอนสมมติของ Rogers เทียบได้กับสัญลักษณ์ของ Peirce นั่นเอง (Bradley, 2016) จากแนวคิดสัญลักษณ์ที่กล่าวมา ผู้วิจัยสังเกตเห็นความสัมพันธ์ในการประกอบสร้างท่ามือของคนหูหนวกกับแนวคิดของ Rogers เนื่องจากสามารถอธิบายมุมมอง แนวคิดในการสร้างท่ามือของคนหูหนวกได้อย่างเป็นระบบ โดยงานวิจัยนี้นำเสนอการประกอบสร้างท่ามือโดยอาศัยแนวคิดของ Rogers เป็นหลัก

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลท่ามือจากคนหูหนวก โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกคนหูหนวกจากสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสมาคมที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในประเทศไทย โดยผู้วิจัยคัดเลือกคนหูหนวกจำนวน 8 คน จาก 4 ภูมิภาค แบ่งเป็นภูมิภาคละ 2 คน ได้แก่ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน ส่วนการคัดเลือกคำศัพท์ผลไม้ คัดเลือกจากคำศัพท์ผลไม้ทั้งหมด 145 ชนิด ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากเว็บไซต์ตลาดไท (2564) หลังจากนั้น ทำการสำรวจกับผู้บอกภาษามือโดยให้ผู้บอกภาษามือทำแบบสอบถาม เพื่อตรวจสอบว่ามีคำใดที่มีท่ามือในคำศัพท์ผลไม้ ในแบบสอบถามให้ผู้บอกภาษาพิจารณาภาพผลไม้และเลือกตอบว่าผลไม้ทั้ง 145 ชนิด ว่าผลไม้ใดที่มีท่ามือและไม่มีท่ามือ ซึ่งหากมีท่ามือ ต้องเป็นท่ามือที่มีครบทั้ง 4 ภูมิภาค และผู้บอกภาษาสามารถทำท่ามือผลไม้ชนิดนั้นได้ทุกคน ผลการสำรวจพบคำศัพท์ผลไม้ จำนวน 50 ชนิด ที่มีท่ามือ จึงใช้ผลไม้ 50 ชนิดในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบันทึกท่ามือในรูปแบบวิดีโอ เพื่อสะดวกในการคัดลอกท่ามือ และไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป คำศัพท์ผลไม้ที่มีท่ามือในภาษามือ 50 ชนิด มีดังต่อไปนี้

1. กระท้อน	26. มะยม
2. กัลย	27. มะม่วง
3. กัลยไข่	28. มะม่วงหิมพานต์

4. กล้วยน้ำว้า	29. มะละกอ
5. กล้วยหอม	30. มังคุด
6. แก้วมังกร	31. มันแกว
7. ขนุน	32. มะยงชิด
8. เงาะ	33. ระกำ
9. ชมพู่	34. ลองกอง
10. ชมพู่มะเหมี่ยว	35. ละมุด
11. เชอร์รี่	36. ลางสาด
12. ตะขบ	37. ลำไย
13. แตงโม	38. ลิ้นจี่
14. แตงไทย	39. ลูกตาล
15. ทูเรียน	40. สตรอว์เบอร์รี่
16. น้อยหน่า	41. ส้มเขียวหวาน
17. ฝรั่ง	42. ส้ม
18. พุทรา	43. ส้มโศ
19. มะกอก	44. สับปะรด
20. มะขาม	45. เสาวรส
21. มะขามเทศ	46. สลະ
22. มะปราง	47. สาลี่
23. มะพร้าว	48. หม่อน
24. มะเฟือง	49. องุ่น
25. มะไฟ	50. แอปเปิล

ผลการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ทำมือที่ใช้ในการประกอบสร้างคำศัพท์ผลไม้ ทั้ง 4 ภูมิภาค ตามแนวคิดของ Rogers จากผลไม้ 50 ชนิด พบไคคอนคล้าย ไคคอนตัวอย่าง และไคคอนสมมติ โดยไม่พบไคคอนสัญลักษณ์ นอกจากนี้ พบการเกิดร่วมกันหลายแบบใน 1 ทำมือคำศัพท์ผลไม้ ทำมือที่พบมากที่สุด อันดับที่ 1 คือ ไคคอนคล้ายร่วมกับไคคอนตัวอย่าง รองลงมา คือ ไคคอนคล้ายร่วมกับไคคอนสมมติ และอันดับที่ 3 คือ ไคคอนคล้ายเพียงอย่างเดียว ส่วนไคคอนตัวอย่าง ไคคอนตัวอย่างร่วมกับไคคอนสมมติ ไคคอนคล้ายร่วมกับไคคอนตัวอย่างร่วมกับไคคอนสมมติ และไคคอนสมมติ ปรากฏการใช้น้อยมาก กล่าวคือ ปรากฏในทำมือคำศัพท์ผลไม้เพียง 1-6 ชนิดเท่านั้น จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าเหตุผลของการไม่ปรากฏการใช้

ไอคอนสัญลักษณ์ อาจเนื่องมาจากทำมือคำศัพท์ผลไม้กำหนดจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม และต้องอาศัยการตีความมาก จึงเป็นสาเหตุที่ไม่ปรากฏในทำมือคำศัพท์ผลไม้ โดยรายละเอียดของการใช้ไอคอน มีรายละเอียดดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ไอคอนทำมือคำศัพท์ผลไม้ทั้ง 4 ภูมิภาค ตามแนวคิดของ Rogers (1989)

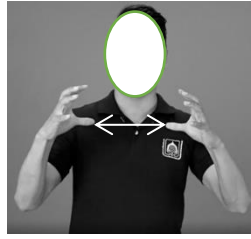
ไอคอน	ชนิดผลไม้			
	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน
ไอคอนคล้าย + ไอคอนตัวอย่าง ¹	20 ¹	18 ¹	18 ¹	20 ¹
ไอคอนคล้าย + ไอคอนสมมติ ²	12 ²	11 ²	12 ²	13 ²
ไอคอนคล้าย	8 ³	7 ³	8 ³	8 ³
ไอคอนตัวอย่าง	5	5	6	6
ไอคอนตัวอย่าง + ไอคอนสมมติ	3	3	2	2
ไอคอนคล้าย + ไอคอนตัวอย่าง + ไอคอนสมมติ	1	5	3	0
ไอคอนสมมติ	1	1	1	1
ไอคอนสัญลักษณ์	0	0	0	0
รวม	50	50	50	50

*หมายเหตุ ด้วยก¹ ด้วยก² และด้วยก³ คือ ลำดับของการใช้ไอคอนในทำมือคำศัพท์ผลไม้ของ 4 ภูมิภาค

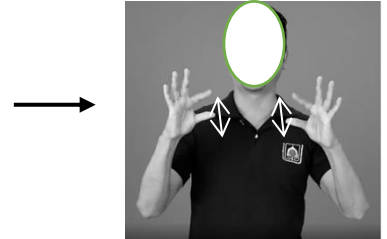
รายละเอียดและตัวอย่างทำมือคำศัพท์ผลไม้ อันดับที่ 1 คือ ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่าง อันดับที่ 2 คือ ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนสมมติ อันดับที่ 3 คือ ไอคอนคล้าย อันดับที่ 4 คือ ไอคอนตัวอย่าง อันดับที่ 5 คือ ไอคอนตัวอย่างร่วมกับไอคอนสมมติ อันดับที่ 6 คือ ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่างร่วมกับไอคอนสมมติ และอันดับที่ 7 คือ ไอคอนสมมติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

อันดับที่ 1 ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่าง

(1) ท่ามือ “ขนุน”

ท่ามือ “รูปทรง”
(ไอคอนคล้าย)

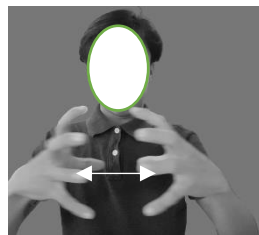
ท่ามือ “ลักษณะเฉพาะ”
(ไอคอนตัวอย่าง)

ภาพที่ 6 ท่ามือ “ขนุน” (ภาคกลาง)

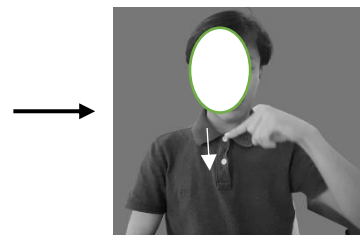
ภาพที่ 6 ท่ามือ “ขนุน” (ภาคกลาง) เป็นตัวอย่างการประกอบสร้างท่ามือระหว่างไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่าง โดยท่ามือแรก (ซ้าย) อธิบายรูปทรงของขนุนที่มีขนาดใหญ่และยาวเป็นการเทียบความเหมือนของไอคอนคล้าย และท่ามือที่ 2 (ขวา) อธิบายลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของขนุนเป็นการเทียบความเหมือนของไอคอนตัวอย่าง คือ ยางของขนุน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างของผลไม้ชนิดนี้

อันดับที่ 2 ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนสมมติ

(2) ท่ามือ “แตงไทย”

ท่ามือ “รูปทรง”
(ไอคอนคล้าย)

ท่ามือ “วิธีที่ไม่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับผลไม้”
(ไอคอนสมมติ)

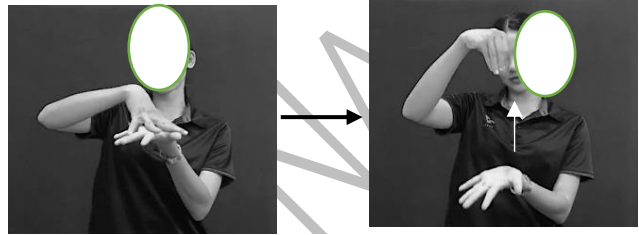
ภาพที่ 7 ท่ามือ “แตงไทย” (ภาคเหนือ)

ภาพที่ 7 ท่ามือ “แตงไทย” (ภาคเหนือ) เป็นตัวอย่างการประกอบสร้างท่ามือระหว่างไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนสมมติ โดยท่ามือแรกอธิบายรูปทรงของแตงไทย คือ ขนาดใหญ่และกลมหรือเป็นวงรีเป็นการ

เทียบความเหมือนของไอคอนคล้าย และท่ามือวิธีที่ไม่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับผลไม้เป็นไอคอนสมมติ
ท่ามือที่ 2 คือ “ไทย” ใน “แต่งไทย” คือ การทำท่าลักษณะวงหรือางของช้างซึ่งเป็นสัตว์ประจำชาติของ
ประเทศไทย เป็นสัตว์ที่คนในสังคมตกลงร่วมกันและสื่อถึงความเป็นไทย ท่ามือ “ไทย” จึงเป็นการสมมติ
ซึ่งก็คือ ไอคอนสมมติ

อันดับที่ 3 ไอคอนคล้าย

(3) ท่ามือ “ชมพู่”

ท่ามือ “รูปทรง” (ไอคอนคล้าย)

ภาพที่ 8 ท่ามือ “ชมพู่” (ภาคใต้)

ภาพที่ 8 ท่ามือ “ชมพู่” (ภาคใต้) เป็นตัวอย่างการประกอบสร้างท่ามือโดยใช้รูปทรงของชมพู่ ซึ่งท่ามือ
มีการเคลื่อนที่จากล่างขึ้นบนเปรียบเหมือนรูปทรงของชมพู่ที่ขนาดด้านล่างใหญ่กว่าด้านบนเป็นท่ามือที่สื่อ
เหมือนกับไอคอนคล้าย คือ ทำท่ามือตามรูปทรงของชมพู่

อันดับที่ 4 ไอคอนตัวอย่าง

(4) ท่ามือ “ลองกอง” ของภาคอีสาน

ท่ามือ “วิธีรับประทาน”
(ไอคอนตัวอย่าง)

ภาพที่ 9 ท่ามือ “ลองกอง” (ภาคอีสาน)

ภาพที่ 9 ท่ามือ “ลองกอง” (ภาคอีสาน) เป็นตัวอย่างการประกอบสร้างท่ามือโดยใช้วิธีรับประทานลองกอง ซึ่งวิธีรับประทานเทียบความเหมือนเป็นไอคอนตัวอย่าง เนื่องจากเป็นการนำเอาลักษณะเฉพาะวิธีการทานลองกองมาจากตัวแทนของท่ามือลองกอง

อันดับที่ 5 ไอคอนตัวอย่างร่วมกับไอคอนสมมติ

(5) ท่ามือ “ลองกอง” ของภาคใต้

ท่ามือ “วิธีรับประทาน”
(ไอคอนตัวอย่าง)

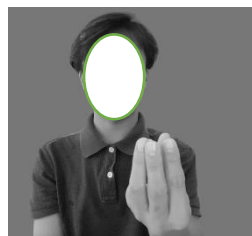
ท่ามือ “สี่”
(ไอคอนสมมติ)

ภาพที่ 10 ท่ามือ “ลองกอง” (ภาคใต้)

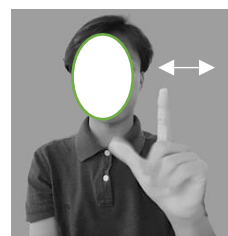
ภาพที่ 10 ท่ามือ “ลองกอง” (ภาคใต้) เป็นตัวอย่างการประกอบสร้างท่ามือโดยแตกต่างจากภาคอีสาน คือ ใช้ท่ามือวิธีรับประทานร่วมกับท่ามือสี่ ซึ่งวิธีรับประทาน คือ ไอคอนตัวอย่าง และสี่เป็นการใช้ตัวสะกดพยัญชนะ ล ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมสมมติขึ้นและทุกคนในสังคมยอมรับ จึงเป็นไอคอนสมมติ

อันดับที่ 6 ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่างและไอคอนสมมติ

(6) ท่ามือ “มะพร้าว”

ท่ามือ “รูปทรง”
(ไอคอนคล้าย)

ท่ามือ “สี่”
(ไอคอนสมมติ)

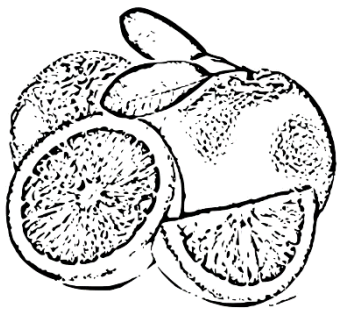
ท่ามือ “รสชาติ”
(ไอคอนตัวอย่าง)

ภาพที่ 11 ท่ามือ “มะพร้าว” (ภาคเหนือ)

ภาพที่ 11 ท่ามือ “มะปราง” (ภาคเหนือ) เป็นตัวอย่างการประกอบสร้างระหว่างท่ามือรูปทรง สี และรสชาติ ซึ่งท่ามือรูปทรงเปรียบได้กับไอคอนคล้าย คือ ขนาดที่เล็กของมะปราง ท่ามือสี คือ ตัวสะกดพยัญชนะ ล หมายถึง สีเหลือง ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมสมมติขึ้นและทุกคนในสังคมยอมรับ จึงเป็นไอคอนสมมติ และท่ามือรสชาติเป็นไอคอนตัวอย่าง เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะของมะปราง จึงเป็นตัวแทนบ่งบอกถึงความแตกต่างของมะปรางจากผลไม้อื่นที่อาจมีรูปทรงเล็กและสีเหลืองเหมือนกัน

อันดับที่ 7 ไอคอนสมมติ

(7) ท่ามือ “ส้ม”

ท่ามือ “ส้ม”
(ไอคอนสมมติ)

ภาพที่ 12 ท่ามือ “ส้ม” (ภาคกลาง)

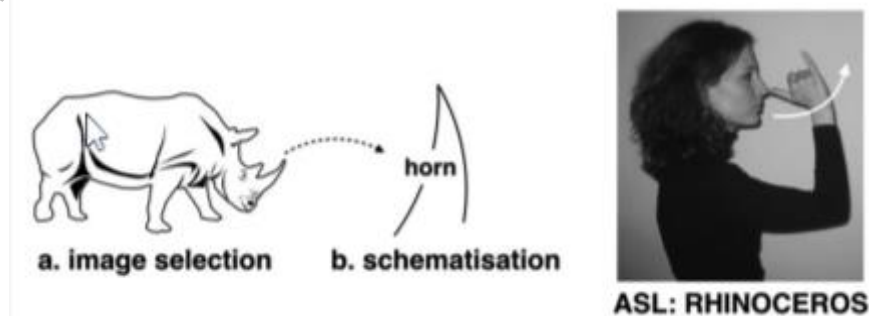
ภาพที่ 12 ท่ามือ “ส้ม” (ภาคกลาง) เป็นตัวอย่างการประกอบสร้างด้วยการเทียบกับตัวสะกดพยัญชนะ O (โอ) ซึ่งเป็นสิ่งที่สมมติในสังคมเทียบได้กับไอคอนสมมติ เนื่องจากคำว่า “ส้ม” ในภาษาอังกฤษคือ คำว่า orange ท่ามือ “ส้ม” จึงเป็นตัวสะกดพยัญชนะ O ในภาษาอังกฤษ

ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าไอคอนที่ปรากฏในท่ามือคำศัพท์ผลไม้มากที่สุด คือ ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่าง โดยพบมากที่สุดในทั้ง 4 ภาค ภาคกลางและภาคอีสานพบในผลไม้ 20 ชนิด ภาคใต้และภาคเหนือพบในผลไม้ 18 ชนิด รองลงมา คือ ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนสมมติ ภาคอีสานพบในผลไม้ 13 ชนิด ภาคกลางและภาคเหนือพบในผลไม้ 12 ชนิด และภาคใต้พบในผลไม้ 11 ชนิด และพบไอคอนคล้ายเป็นอันดับที่สามในทั้ง 4 ภาค โดยภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสานพบในผลไม้ 8 ชนิด และภาคใต้พบในผลไม้ 7 ชนิด จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบการปรากฏไอคอนร่วมกัน 3 ประเภท คือ ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่างและไอคอนสมมติ ซึ่งพบในภาคใต้มากที่สุด รองลงมา คือ ภาคเหนือ และภาคกลางตามลำดับ และไม่พบการปรากฏร่วมดังกล่าวในภาคอีสาน รวมถึงไม่พบการปรากฏในการใช้ไอคอนสัญลักษณ์ในท่ามือคำศัพท์ผลไม้ทั้ง 50 คำ ในทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทย

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์การประกอบสร้างท่ามือคำศัพท์ผลไม้ใน 4 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยใช้แนวคิดของ Rogers (1989) สรุปได้ว่าไอคอนที่พบมาก 3 อันดับแรก คือ ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่าง ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนสมมติ และไอคอนคล้าย ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าไอคอนคล้ายมีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้างท่ามือคำศัพท์ผลไม้เป็นอย่างมาก เพียงแต่ไม่ได้เกิดตามลำพังเท่านั้น แต่เกิดร่วมกับไอคอนอื่นด้วย ท่ามือคำศัพท์ผลไม้แต่ละภูมิภาคในประเทศไทยใช้ไอคอนคล้ายร่วมกับไอคอนตัวอย่างในการประกอบสร้างมากที่สุด เนื่องจากรูปทรงและลักษณะของผลไม้ เป็นสิ่งที่คนหูหนวกสามารถรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทางการมองเห็น ซึ่งในไอคอนคล้ายเป็นการเทียบความเหมือนกับรูปทรงของผลไม้โดยตรง และพบร่วมกับไอคอนตัวอย่างหรือไอคอนสมมติ ซึ่งเป็นการสื่อสารเพื่อบอกลักษณะเด่นหรือองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับผลไม้ เพื่อให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการใช้ไอคอนสมมติร่วมในผลไม้บางชนิดและในบางภาคของประเทศไทย เช่น ส้ม มะปราง (ภาคเหนือ) แดงไทย (ภาคใต้) เป็นต้น ซึ่งไอคอนสมมติเกิดจากการเรียนรู้และการยอมรับร่วมกันในสังคม จากข้อมูลพบไอคอนสมมติ คือ ตัวสะกดพยัญชนะ ซึ่งพบคำเรียกผลไม้ เช่น ตัวอักษร ล และตัวอักษร ย คือ ลำไย และสี เช่น สีเหลือง ใช้ตัวอักษร ล เป็นต้น นอกจากนี้ จากผลการวิเคราะห์ท่ามือคำศัพท์ผลไม้ทั้ง 4 ภูมิภาคพบว่าท่ามือมีตั้งแต่ 1-4 ท่า ในผลไม้ 50 ชนิด พบว่าท่ามือ 2 ท่า พบมากที่สุดในทุกภูมิภาค และท่ามือ 1 ท่า เป็นลำดับที่ 2 ส่วนลำดับที่ 3 คือ ท่ามือ 3 ท่า และท่ามือ 4 ท่า ปรากฏน้อยที่สุดในทุกภูมิภาค

จากผลการวิเคราะห์ไอคอนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mertzani (2018) ที่ศึกษาเรื่อง On the iconicity of the Y Hand shape โดยเปรียบเทียบการประกอบสร้างระหว่างภาษามืออเมริกัน (American Sign Language: ASL) และภาษามือกรีก (Greek Sign Language: GSL) ผลการวิจัยกล่าวว่าภาษามืออเมริกันและภาษามือกรีกมีการประกอบสร้างท่ามือโดยการเลียนแบบขององค์ประกอบบางส่วนของสิ่งที่อ้างถึง ซึ่งก็คือ ไอคอนคล้ายของ Rogers เช่น การประกอบสร้างท่ามือแรดในภาษามืออเมริกันเป็นการประกอบสร้างท่ามือโดยการวางขอบเขตที่นอของแรดมาและทำท่ามือเลียนแบบลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นของแรด คือ นอ โดยเทียบได้กับไอคอนตัวอย่าง กล่าวคือ นอของแรดเป็นลักษณะที่เป็นตัวแทนของแรดนั่นเอง ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 ท่ามือแรดในภาษามืออเมริกัน (Mertzani, 2018)

สรุป จากการวิเคราะห์ท่ามือคำศัพท์ผลไม้ในภาษามือตามแนวคิดของ Rogers สะท้อนให้เห็นท่ามือเน้นประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นการทดแทนและนำเสนอสมโนทัศน์ของคำศัพท์ผลไม้ได้เป็นอย่างดี ทำให้เห็นระบบการสื่อความหมายด้วยสัญญาณ ซึ่งมีไอคอนคล้ายเป็นส่วนใหญ่ คือ รูปทรง และสื่อด้วยการใช้ลักษณะเด่นที่แตกต่างกันของผลไม้แต่ละชนิด เพื่อสร้างความแตกต่างของผลไม้ เช่น ขนุนมียางเหนียวเงามีขน สตรอว์เบอร์รี่มีเม็ดเล็ก ๆ ที่ผลของสตรอว์เบอร์รี่ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- กมลลา ไกรฤกษ์. (2496). *แบบสะกดนิ้วมือไทย*. สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย.
- กรมสามัญศึกษา (2547). *เอกสารประกอบการสอนภาษามือไทย ระดับ 1*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จิตประภา ศรีอ่อน. (2550). *เอกสารประกอบการบรรยาย การอบรมภาษามือพื้นฐาน ระดับ 1*.
วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิรภา นิวัตพันธุ์ และอภิลักษณ์ ธรรมทวีธิกุล. (2548). คำกริยา “เปิด” ในภาษามือไทย. *วารสารวิทยาลัยราชสุดาเพื่อวิจัยและการพัฒนาคนพิการ*, 1(2), 12-27.
- ปกป้อง เพชรโสม. (2555). *การตั้งชื่อจังหวัดในภาษามือไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พจนานุกรมภาษามือไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา. (2560). *ท่ามือ “ต้นไม้”*.
<http://164.115.33.116/vocab/index.html>
- วิชาติ บุรณะประเสริฐสุข. (2547). *ลักษณะภาษาแสดงความเปรียบเทียบของผู้พิการด้านการมองเห็น ผู้พิการด้านการได้ยิน และคนปกติ* [ภาคนิพนธ์ประกอบการศึกษาวิชาภาษาศาสตร์จิตวิทยา สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์บริการถ่ายทอดการสื่อสารแห่งประเทศไทย. (2564). *ท่ามือ “กั้วด”*.
<https://dic.ttrs.or.th/video/view/62e8f5bd66b04b724eaa6dac>
- สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย (2533). *หนังสือภาษามือไทย เล่ม 1*. สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย
- Bradley, S. (2016). *Icon, Index, and Symbol Three Categories of Signs*.
<https://www.scribd.com/document/383676331/Bradley-2016-Icon-Index-And-Symbol-Three-Categories-of-Signs>
- de Saussure, F. (1959). *Course in general linguistics*. Columbia University Press.
- Denes, P.B., & Pinson, E.N. (1973). *The Speech Chain*. Anchor Books.
- Harris, R. (2013). *Ferdinand de Saussure Course in General Linguistics*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Lidwell, W., Holden, K., & Butler, J. (2003). *Universal Principles of Design*. Rockport Publishers Inc.

Mertzani, M. (2018). *On the iconicity of the Y-handshape*, 62, Universidade Federal de Pelotas (UFPEL), 617–639.

Peirce, C. S. (1935). *Collected papers of Charles Sanders Peirce: Pragmaticism and pragmaticism, scientific metaphysics*. Harvard University Press.

Rogers, Y. (1989). Icon design for user interface. *International reviews of ergonomics*, 2, 129-154.

VACANA JOURNAL